

A II. világháború és a női munkaerőpiac – mennyit köszönhetnek a „gazdasági szüfrazsettek” a legnagyobb viláégésnek?

Pókász Zoltán

Paradox módon az emberiség történetében sok esetben a fegyveres konfliktusok szolgálták a legerősebb ösztönzőként arra, hogy előrelépést érjenek el valamely kulcsfontosságú egyenjogúsági ügyben. Különösképp igaz ez a huszadik századra, azon belül az első és második világháborúra.

Az első világháború előtt a klasszikus nemi szerepek domináltak. A “Nagy Háború” kitörésekor azonban a kormányzatok rájöttek, a szorgos női kezek is hasonlóképp – vagy jobban – képesek elvégezni a rájuk bízott feladatokat – mint például a konzerv- és a fegyverkészítés -, mint férfi társaiké. Nem is meglepő, hogy a háború közvetlen folyományaként, 1919-ben vezették be az Egyesült Államokban a női szavazati jogot. Ez az izgalmas tendencia a második világháború alatt is folytatódott, amit a tanulmány is körbejár az Egyesült Államok példáján keresztül: a második viláégés hatásait a női munkaerőpiaci folyamatokra.

A 20. században – egészen az 1990-es évekkel bezárólag – a női foglalkoztatottság óriási mértékben növekedett. Azonban mindez nem lineárisan ment végbe – nagy töréspontot az 1940-es év jelentett. Minek köszönhető mindez?

1940 és 1945 között 14 millió amerikai férfi került a katonaság kötelékébe, így a háború alatt összesen 9 milliós munkaerőpiaci hiány keletkezett. Ezt a tetemes deficitet kizárólag a hagyományos nemi szerepek további oldásával lehetett pótolni. Így lépett be hétmillió új női munkavállaló a munkaerőpiacra, ami 33%-os emelkedést jelent a korábbi 14 milliós női foglalkoztatottsághoz képest (forrás: U.S. Bureau of the Census, 1947).

Az egyik felfogás (vízválasztó-elmélet) alapján ez gyökeresen új trendeket indított el a női gazdasági egyenjogúság kérdésében. Ezt támasztja alá az is, hogy a világháború alatt az amerikai kormányzat különféle kampányokkal bátorította a nőket a munkára.

Az ellenkező nézőpont (a revizionista elmélet) szerint a második világháború nem hagyott mély nyomot a női munkaerőpiaci tendenciákban. Eszerint a világháború alatt valóban megnőtt a női foglalkoztatottság, azonban annak végeztével számos nő búcsút kellett, hogy intsen munkahelyének: jelentős részüket kirúgták, sokan férjük visszatértekor újra elfoglalták házvezetői szerepüket, másként fogalmazva a “baby boom” korszak kismamáái lettek.

Mindenesetre az igaz, hogy a női foglalkoztatottság a háború után is magasabb maradt, mint azelőtt volt. Ha döntőbírák szeretnénk lenni a két, egymással ütköző vélemény tekintetében, akkor a munkaerőpiaci statisztikákhoz kell nyúlnunk. Eszerint az 1951-ben 27-51 éves, férjezett, munkával rendelkező asszonyok fele tíz évvel azelőtt is dolgozott. Azonban a világháború idején dolgozni kezdő nők mindössze a 20 százalékát tették ki az 1951-es női foglalkoztatásnak, vagyis első pillantásra úgy tűnik, hogy túlzottan nagy jelentősége nem volt a viláégésnek a nők későbbi foglalkoztatása szempontjából.

1941 előtt minden amerikai államban korlátozások voltak a férjezett nők munkavállalására vonatkozóan, amit azonban Pearl Harbor után sok államban eltöröltek, hiszen jelentős mértékben megnőtt a kereslet a női munkavállalók iránt, a munkaerő-keresleti függvényük jobbra tolódott. Ha az adózott bevételüket vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy az stagnált a háború négy éve során, amire a legracionálisabb magyarázat a nők munkaerő-piaci kínálatának a jobbra tolódása lehet. Ez hosszú távú folyamatokra utalhat. Ezek alapján a nők munkába állására amiatt is szükség volt, mert katonáskodó férjeik nagy valószínűséggel nem kaptak akkora bért, mint civilként. Azok a feleségek, akiknek a férjeik a hadseregben szolgáltak, kétszer nagyobb foglalkoztatottsági rátával rendelkeztek, mint akiknek a férjük otthon maradt.

Mindezt Acemoglu et al.¹⁵ (2014) kutatása bizonyítja, amelyben amerikai államonként vizsgálták a háború hatását a női munkavállalásra. Ehhez a sorozási rátát hívták segítségül, és azt találták, hogy ez a mutató szignifikánsan pozitív hatással volt az adott állam női munkavállalóinak az alakulására.

Acemogluék kutatása azonban nem volt teljes körű: nem állapították meg, hogy a revizionista vagy a választóvonal-elmélet a helyes. Golden és Olivetti emiatt vizsgálták meg maguk is regressziós módszerekkel, hogy hatott a második világháború a nők foglalkoztatására.

A szerzők azzal a feltételezéssel élnek, hogy a 2. világháború alatt a nők rezervációs bére lecsökkent, vagyis kevesebb bérért is hajlandóak voltak munkába állni. Ez potenciálisan amiatt lehetett, hogy segítsék a hazájukat a háború idején. Ez az úgynevezett általános hatás. A férjezett nőknél további rezervációs-bér-csökkenés ment végbe, hiszen a férjeik besorozása a katonaságba bevételkiesést eredményezett. A férjek korábban visszatartó erőként is szolgálhattak a női munkavállalást illetően, így hiányuk további munkába állási motivációt jelenthetett. Ez a háború specifikus hatása.

A szerzők az 1950-ben 25-34 éves, a világháború alatt munkába állt nők példáján keresztül vizsgálják meg, hogy milyen munkaerőpiaci hatásai voltak a világháborúnak rövid- és hosszú távon. Úgy tűnik, közvetlenül a világháború után – általánosan vizsgálva – nem növekedett meg az átlagos női ledolgozott órák száma az 1940-es értékhez képest, még ha a munkaerőpiaci részvételük nőtt is. Ez azzal magyarázható, hogy sok férjezett nő részmunkaidőt vállalt mindössze. Ha iskolázottság szerint megkülönböztetjük a nőket, és úgy vizsgálódunk, már szignifikáns változások látszanak: az iskolázottabb nőknek mind az átlagos heti munkaórászáma, mind a foglalkoztatottsági rátája növekedett. Ez a hatás 1960-ban még inkább kitűnik, amikor ugyanezt a korosztályt vizsgálják (akik ekkor már 35-44 évesek).

A szerzők tehát arra jutnak, hogy mind a revizionista, mind a vízválasztó elmélet tartalmazza az igazság magyát, azok kombinációja lehet a titok nyitja. A világháború hatása fundamentálisan eltérő volt mind rövid-, mind hosszú távon attól függően, hogy a vizsgált nők milyen iskolázottságúak voltak, illetve volt-e gyermekük a világháború alatt. Akiknek nem volt, azoknak rövidebb távon nőttek meg a munkaerőpiaci részvételük, a gyermekkel rendelkező nőknél viszont hosszabb távon érvényesült ez inkább. A besorozási ráta pozitívan hatott a nők munkaerőpiaci részvételére, jóllehet ez az iskolázottabb rétegnél érvényesült inkább.

A fentiekből látható, hogy a második világháború valóban fundamentális változást hozott a nők munkaerőpiaci részvételét tekintve, azonban nem olyan egyértelmű módon, ahogyan azt eddig elképzeltük

Irodalomjegyzék

Claudia Golden & Claudio Olivetti: Shocking Labor Supply: A Reassessment of the Role of World War II on Women's Labor Supply (2013), *American Economic Review* 103, no. 3: 257–262.